

118. Каталог хищнецов (Heteroptera, Reduviidae) всеветной фауны. III. Harpactorinae. — 1988. — 264 с. Рук. деп. ВИНТИ 14.01.1988, № 286—В88. Реф.: РЖ, 1988, 4Е, 109Деп. (Совместно с П.В. Пучковым).

119. Каталог хищнецов (Heteroptera, Reduviidae) всеветной фауны. IV. Bactrodrinae, Centrocneminae, Cetherinae, Chryxinae, Elasmocorinae, Hammacerinae, Holoptilinae, Manangocorinae, Stenopodainae, Triatominae, Tribelocerphalinae, Vesciinae. — 1988. — 145 с. Рук. деп. ВИНТИ 14.01.1988, № 287-В88. Реф.: РЖ, 1988, 4Е, ПОДеп. (Совместно с П.В. Пучковым).

120. Каталог хищнецов (Heteroptera, Reduviidae) всеветной фауны. V. Emesinae. — 1988. — 118 с. Рук. деп. ВИНТИ 27.04.1988, № 3271— В88. Реф.: РЖ, 1988, 12Е, 11 Щеп. (Совместно с П.В. Пучковым).

121. Каталог хищнецов (Heteroptera, Reduviidae) всеветной фауны. VI. Библиография. — 1989. — 104 с. Рук. деп. ВИНТИ 2.06.1989, № 4286—В89. Реф.: РЖ, 1989, 10Е, 85Деп. (Совместно с П.В. Пучковым).

122. Family Reduviidae Latreille, 1807 — assassin-bugs // Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region. // Amsterdam: Netherlands Entomological Society, 1996. — Vol. 2. — P. 148—265. (Совместно с П.В. Пучковым).

123. Heteroptera of the Ukraine: check-list and distribution. — St. Petersburg, 1996. — 108 p. (Совместно с П.В. Пучковым).

ЄВГЕН МИКОЛАЙОВИЧ САВЧЕНКО

До 100-річчя з дня народження

В.О. КОРНЄЄВ¹, В.І. ЛАНЦОВ²

¹*Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Київ*

²*Інститут екології гірських територій КБНЦ Російської академії наук*

12 липня 2009 р. виповнилося 100 років від дня народження Євгена Миколайовича САВЧЕНКА — одного з найвідоміших в усьому світі українських ентомологів, фахівця з систематики типулоїдних двокрилих (родина комарів-доовгоногів — Tipulidae, лимоніїд — Limoniidae, педиціїд — Pediciidae).

Євген Миколайович з дитинства цікавився ентомологією. Після закінчення у 1926 р. школи і деякого часу роботи чорноробом на будівництві його зарахували 1930 р. до Зоологічного музею Всеукраїнської академії наук як волонтера. Після закінчення 1935 р. екстерном біологічного факультету Київського університету (нині Київський національний університет імені Тараса Григоровича Шевченка), отримав посаду асистента в Українському інституті цукрових буряків. 1937 р. відбувся захист дисертації, і з 1938 року кандидат

сільськогосподарських наук Є.М. Савченко розробляє хімічні методи захисту рослин і вивчає пластинчастовусих жуків (листорожців) України, публікує кілька фауністичних статей.

У вересні 1941 р. Євген Миколайович не зміг евакуюватися і залишився в Києві, окупованому військами нацистської Німеччини. З березня 1942 по жовтень 1943 р. Є. М. Савченко очолював Київський інститут захисту рослин. На відміну від колег-ентомологів С.Я. Парамонова, Л.А. Шелюжка, М.С. Образцова та Н.С. Павлицької, — Є.М. Савченко не поїхав з Києва разом з німецькими військами, що відступали восени 1943 р., а знову залишився у Києві. У 1944 р. діяльність Інституту цукрових буряків було поновлено, і Євген Миколайович повернувся на попередню роботу. З 1947 по 1961 р. Є.М. Савченко працює в УкрНДІ со-

ціалістичного землеробства (нині Інститут захисту рослин НААН України) старшим науковцем і потім — завідувачем відділу захисту рослин. Водночас із розробкою хімічних заходів боротьби із шкідниками сільськогосподарських культур вивчає комарів-довгоногів фауни Радянського Союзу. Ця величезна територія лишалася по суті «terra incognita» до того, як Євген Миколайович розпочав цілеспрямоване вивчення комарів-довгоногів. Лише фауна Півночі, Північного Заходу і Далекого Сходу Росії були почасти опрацьовані такими фахівцями, як П. Лакшевіц, Ч.П. Александер і О.О. Штакельберг. З 1949 по 1988 р. Євген Миколайович вичерпно вивчив Tipulidae більшої частини Палеарктики, видав 4 монографії в серії «Фауна СРСР». Є.М. Савченко започаткував глибоке систематичне вивчення Limoniidae (включаючи Pediciidae) регіональних фаун публікацією серії монографій з фауни України, Південного Примор'я, Південних Курил і Південного Сахаліну та оглядової монографії з фауни СРСР.

З родини Tipulidae Є.М. Савченко описав один рід, чотири подроди, 132 види й 28 підвидів, з родини Pediciidae — один рід, 22 види, 5 підвидів, з родини Limoniidae — два роди, 11 подродів, 178 видів, 20 підвидів. Хоч Євген Миколайович цікавився, у першу чергу, питаннями таксономії, у своїх монографіях він приділяв увагу екології, зоогеографії та філогенії, а також морфології личинок довгоногів.

З 1961 по 1988 р. Євген Миколайович Савченко працював на посаді старшого науковця Інституту зоології АН УРСР (нині Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України). Це був найпродуктивніший період його життя, цілковито присвячений вивченню типулоїдів (перш за все, лимоніїд), позначений численними експедиціями у гори Кавказу, Середньої Азії та на Далекий Схід Росії, публікацією численних статей та монографій, і завершений виходом у світ останньої великої праці — розділу з Limoniidae в каталозі палеарктичних

двокрилих.

В доробку Євгена Миколайовича Савченка близько 285 праць, з яких типулоїдним двокрилим присвячено 12 монографій і 9 розділів у 4 колективних монографіях, що свідчать про його вміння працювати у будь-якій ситуації, педантичну точність та вичерпну лапідарність його наукового стилю. Крім того, Є.М. Савченко був редактором багатьох монографій у серії «Фауна України»; завдяки його вимогливості, коректній і водночас доброзичливій критиці українська ентомологія отримала відшліфовані до досконалості монографічні огляди з багатьох важливих у науковому та економічному відношенні груп. Важко відшукати в українській ентомології іншого вченого, який би настільки ж бездоганно відповідав високому академічному стилю, як Євген Миколайович. І сьогодні він лишається, мабуть, найвідомішим в усьому світі українським ентомологом-систематиком, чії статті і монографії неодмінно цитуються в нинішніх працях з систематики і екології двокрилих комах.

Всупереч видимій успішності, праці Є.М. Савченка не було оцінено по заслугі ні званнями, ні урядовими нагородами. Швидше за все, причиною тому був окупаційний період в біографії Євгена Миколайовича. Ніхто з керівників інституту не бажав підставити себе під імовірний удар, висунувши його на якусь премію або надавши можливість створити власну наукову школу. Двоє аспірантів, котрими керував Євген Миколайович, успішно захистили дисертації з захисту рослин, проте в Інституті зоології всі його прохання про підготовку хоч одного аспіранта, наступника у вивченні типулоїдів, так і залишилися без відповіді; і як результат, вивчення цієї величезної систематичної групи в Україні, на жаль, не отримало свого продовження.

Дітей у Євгена Миколайовича не було; його дружина, Євгенія Миколаївна Мокржецька, також в минулому співробітниця Інституту цукрових буряків, померла наприкінці 1970-х рр.

Останні 7 років життя Є.М. Савченко вже не працював в інституті, жив на самоті, яку розраджували хіба що прогулянки з невгамовним псом-боксером на прізвисько Ларик та нечасті відвідини небагатьох колег, серед яких найчастіше у нього бувала Євгенія Михайлівна Терезникова. В ніч з 8 на 9 січня 1994 р. Євген Миколайович Савченко помер від серцевого нападу. За заповітом прах його було розвіяно в заплаві річки Ірпінь, де він із самого дитинства любив збирати комах.

Автори цієї статті на самому початку свого наукового шляху мали щас-

тя зустрітися з цією скромною і чуйною людиною, працювати у вузькому «пеналі», відгородженому шафами з колекцією, проводити вечори у його квартирі в напівпідвальному поверсі старого будинку по вулиці Овруцькій, під важкою бронзовою люстрою, що низько спускалася над зеленою скатертиною круглого столу і отримати від нього в дар любов до систематики, до точності і місткості науки диптерології. Ми мали б за честь вважати себе учнями Євгена Миколайовича Савченка, проте це право ще потрібно заслужити своїм життям.

Повний список наукових публікацій ЄВГЕНА МИКОЛАЙОВИЧА САВЧЕНКА

(публікації з ентомологічної систематики та фауністики звірено з оригіналами; праці з хімічного захисту рослин цитовано за списком, наведеним в особовій справі 1961 р. без пагінації; порядок згадування співавторів також потребує уточнення)

1. Савченко Е. Н. 1930. Материалы к изучению проволочников и ложнопроволочников, населяющих почвы комбинатов Уманского района свеклосеяния. *Сборник ССУ*. (11(19)).
2. Савченко Є. М. 1931. Матеріали до фауни жуків-листорожців Волині. *Зб. праць зоол. муз. АН УРСР. Вип. 10. Матеріали до фауни Scarabaeidae Волині. Beitrage zur kenntnis der Scarabaeidenfauna Wolyniens* / *Зб. праць зоол. муз. АН УРСР. Труды Природнично-технічного відділу. Вип. 5*: 43–62.
3. Савченко Е. Н. 1933. Люцерновая совка, как вредитель махорки и сигарных табаков. — *Труды ВИМП*. Т. 1.
4. Савченко Е. Н. 1933. Обзор насекомых-вредителей махорки. — *Труды ВИМП*. Т. 1.
5. Савченко Є. М. 1933. Огляд жуків-листорожців Поділля. — *Зб. праць зоол. муз. АН УРСР. Вип. 12*: 121–143.
6. Савченко Є. М. 1934. Фауна жуків-листорожців Київщини та її зоогеографічний характер. — *Зб. праць зоол. муз. АН УРСР. Вип. 13*: 41–85.
7. Савченко Є. М. 1934. Нотатки про жуків-листорожців України. — *Зб. праць зоол. муз. АН УРСР. Вип. 13*: 87–96.
8. Савченко Е. Н. 1935. К вопросу о применимости наиболее распространенных инсектицидов для опрыскивания махорки и сигарных табаков. — *Сборник работ энтомологической лаборатории ВИМП*.
9. Левковцева В., Савченко Е. Н. 1935. Применение патоки и пектинового клея для повышения эффективности кишечных инсектицидов при опрыскивании свеклы. — *Научные записки по сахарной промышленности*. (5–6).
10. Мокржицкая Е. Н., Савченко Е. Н. 1935. Об инсектицидных свойствах никотин-сульфита по сравнению с некоторыми другими никотиновыми препаратами. — *Сборник работ энтомологической лаборатории ВИМП*.
11. Пальчик А. П., Савченко Е. Н. 1935. Хлорпикрин как средство борьбы с проволочниками. — *Сборник работ энтомологической лаборатории ВИМП*.
12. Ратнер Ю. В., Савченко Е. Н. 1935. О применении различных препаратов анабазина и люпинина для борьбы со свекловичными тлями. — *Научные записки по сахарной промышленности*. (5–6).
13. Савченко Е. Н. 1936. О применении сульфатов никотина и анабазина в борьбе со свекловичной тлей. — *Советский сахар*. (8).

14. Иванов С. П., Савченко Е. Н. 1936. Развитие свекловичного долгоносика в почве в связи с холодостойкостью различных его стадий. — *Защита растений*. (11).
15. Кораб И. И., Савченко Е. Н., Ярмоленко И. М. 1936. Хлорпикрин как средство борьбы с свекловичным долгоносиком. *Защита растений*. (11).
16. Савченко Е. Н. 1937. Результаты сравнительного испытания новых активаторов анабазин-сульфата в борьбе со свекловичной тлей. — *Научные записки по сахарной промышленности*. (3).
17. Савченко Е. Н. 1937. Установление эффективных дозировок анабадуста в борьбе со свекловичной тлей. — *Основные выводы научно-исследовательских работ ВНИС за 1936 г.* Киев.
18. Савченко Є. М. 1937. Чи має практичне значення недоотруювання шкідників кишковими отрутами. — *Боротьба з шкідниками*. (3).
19. Савченко Є. М. 1937. Як боротися з буряковою попелицею. — *Боротьба з шкідниками*. (3).
20. Савченко Е. Н., Иванов С. П. и др. 1937. Руководство к обследованию вредной энтомофауны почвы. Сельскохозяйственное изд-во УССР.
21. Іванов С. П., Житкевич О. Н., Савченко Є. М. 1937. Розвиток і життя бурякового довгоносика при різних температурах і вологості. — *Боротьба з шкідниками*. (3).
22. Кораб И. И., Савченко Е. Н., Ярмоленко И. М. 1937. Применение некоторых ОВ для борьбы со свекловичным долгоносиком. — *Основные выводы научно-исследовательских работ ВНИС за 1936 г.*
23. Савченко Е. Н. 1938. Химический метод борьбы со свекловичной щитовкой. — *Сахар*. (8).
24. Савченко Е. Н. 1938. Описание самца *Aphodius troitzkii*. — *Рус. энтомол. обозр.* 27 (3–4): 243–245.
25. Савченко Є. М. 1938. Застосування поліхлоридів бензолу для натруювання бурякового довгоносика у циліндричних криничках мілких рівнів. *Технічні культури*. (5).
26. Савченко Є. М. 1938. Засоби хімічної боротьби з шкідниками і хворобами рослин. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
27. Савченко Є. М. 1938. Матеріали до Фауни УРСР. Пластинчастовусі жуки. — К.: Вид. АН УРСР: 208 с.
28. Савченко Е. Н. 1939. О влиянии рН эмульсий на эффективность применения экстракта пиретрума в борьбе со свекловичной тлей. — *Научные записки по сахарной промышленности*. (1).
29. Савченко Е. Н. 1939. Полихлориды бензола как средство борьбы со свекловичным долгоносиком. — *Сборник научно-исследовательских работ ВНИС по культуре сахарной свеклы*. Киев.
30. Савченко Е. Н. 1939. Испытание экстрактов пиретрума на свекловичной тле. — *Основные выводы научно-исследовательских работ ВНИС за 1937 г.* Киев.
31. Савченко Є. М. 1939. Натрій-флуосиліцид — його властивості та застосування у боротьбі з шкідниками сільськогосподарських рослин. — *Технічні культури*. (1).
32. Медведев С. И., Савченко Е. Н. 1939. Сравнительное испытание экстрактов никотина и анабазина на личинках свекловичного клопика. — *Основные выводы научноисследовательских работ ВНИС за 1937 г.* Киев.
33. Кораб И. И., Савченко Е. Н., Ярмоленко И. М. 1939. Сероуглерод и сероуглеродные фракции как средство борьбы с личинками свекловичного долгоносика. — *Основные выводы научно-исследовательских работ ВНИС за 1937 г.* Киев.
34. Савченко Е. Н. 1940. Химия в борьбе со свекловичным долгоносиком. — *Колхозный бригадир*. (2).
35. Савченко Е. Н. 1940. Применение полихлоридов бензола в борьбе со свекловичным долгоносиком. — *Основные выводы научноисследовательских работ ВНИС за 1938 г.* Киев.
36. Савченко Е. Н. 1940. Производственное испытание бутил-нафталин-сульфоуксусного натрия как активатора алкалоидов в борьбе с вредителями сахарной свеклы. — *Основные выводы научно-исследовательских работ ВНИС за 1938 г.* Киев.
37. Бутовский А. П., Савченко Е. Н. 1940. Производственная эффективность анабадуста в борьбе со свекловичной тлей. — *Основные выводы научно-исследовательских работ ВНИС за 1938 г.* Киев.

38. Савченко Е. Н., Данильченко А. 1940. Полевое испытание бензола как средства затравки свекловичного долгоносика. — *Вестник технических культур*. (4).
39. Савченко Е. Н., Ярмоленко И. М. 1940. Бонификация хлорпикрина и механизация его внесения в почву при борьбе со свекловичным долгоносиком. — *Вестник защиты растений*. (1–2).
40. Савченко Е. Н. 1941. Оценка химического состава полихлоридов бензола с точки зрения их пригодности для борьбы со свекловичным долгоносиком. — *Научные записки по сахарной промышленности*. (1).
41. Савченко Е. Н. 1941. Хлорпроизводные этана как средство затравки свекловичного долгоносика в ловчих колодцах и почве. — *Научные записки по сахарной промышленности*. (1).
42. Савченко Е. М. 1941. Знищуйте бурякового довгоносика. Листівка. — К.: Дитвидав УРСР.
43. Медведев С. И., Савченко Е. Н., Ярмоленко И. М. 1941. Опыт авиационной борьбы со свекловичной блохой в Алтайском крае. — *Научные записки по сахарной промышленности*. (2).
44. Савченко Е. Н. 1945. [Вредители сахарной свеклы] В брошюре : За высокий урожай сахарной свеклы. М.: Техкультиздат.
45. Савченко Е. М. 1945. Про контактні інсектициди для боротьби з хлібним жуком-кузькою та деякими іншими шкідниками сільськогосподарських рослин. *Сільське господарство України*. (4).
46. Савченко Е., Твердюк М. 1945. Новий інсектицид ДДТ. — *Сільське господарство*. (7–8).
47. Савченко Е. М. 1946. [Шкідники цукрових буряків і заходи боротьби з ними] У брошурі: Агровказівки по культурі цукрових буряків. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
48. Савченко Е. Н. 1946. Сравнительное испытание инсектицидных свойств аналогов ДДТ. — *Сборник «Препарат ДДТ»*. Киев.
49. Савченко Е. Н. 1946. Испытание препарата ДДТ для дезинсекции посівного гороха. — *Сборник «Препарат ДДТ»*. Киев.
50. Савченко Е. Н. 1946. О действии препарата ДДТ на слизистого вишневого пилильщика. — *Сборник «Препарат ДДТ»*. Киев.
51. Савченко Е. Н. 1946. Результаты предварительного испытания препарата ДДТ на амбарном долгоносике. — *Сборник «Препарат ДДТ»*. Киев.
52. Савченко Е. Н. 1946. К вопросу о стандартизации препарата ДДТ. — *Сборник «Препарат ДДТ»*. Киев.
53. Савченко Е. Н. 1946. Об обратимости действия препаратов типа ДДТ. — *Сборник «Препарат ДДТ»*. Киев.
54. Савченко Е. Н., Житкевич О. Н. 1946. [Система мероприятий по борьбе с главнейшими вредителями сахарной свеклы] В брошюре: Агротехнические указания по сахарной свекле и свекловичному семеноводству. М.: Главсахар.
55. Савченко Е. Н., Соболев Г. Ю. 1946. О действии препарата ДДТ на свекловичного долгоносика. — *Сборник «Препарат ДДТ»*. Киев.
56. Твердюк М., Стражеско Д. М., Савченко Е. Н. 1946. Препарат ДДТ — новый перспективный инсектицид. — *Сборник «Препарат ДДТ»*. Киев.
57. Савченко Е. Н. 1947. Новый вредитель сахарной свеклы. — *Советская агрономия*. (5).
58. Савченко Е. М. 1947. Етанові поліхлориди для натруювання довгоносика. — *Сільське господарство України*. (4).
59. Савченко Е. М. 1947. Застосування цинк-фосфіду для боротьби з шкідниками сільськогосподарських рослин. *Сільське господарство України*. (3).
60. Савченко Е. М. 1948. Бурякова міль. — *Сільське господарство України*. (2).
61. Савченко Е. М. 1948. Нові хімічні засоби боротьби з шкідниками сільськогосподарських культур. — *Сільське господарство України*. (10).
62. Савченко Е. М. 1950. Шкідники кок-сагизу і боротьба з ними. — У кн.: «Кок-сагиз». К.: Держсільгоспвидав.
63. Савченко Е. М., Савинський П. І. 1950. Шкідники і хвороби кок-сагизу та боротьба з ними. — К.: Держсільгоспвидав.
64. Савченко Е. Н., Вовок Т., Верховольский О. 1952. Борьба с вредителями — борьба за урожай. Литературный сценарий полнометражного черно-белого фильма в 3 частях. Киев: Студия научно-популярных фильмов.

65. Савченко Е. Н. 1952. Новый вид комара-долгоножки из Украинской ССР. — *Энтомол. обозр.* 32: 307–310.
66. Савченко Е. Н. 1952. Новые виды комаров-долгоножек Кавказа и северного Ирана. — *Труды Зоол. ин-та АН СССР*. 12: 321–347.
67. Савченко Е. Н. 1953. Три новых вида комаров-долгоножек из Советской Средней Азии. — *Труды зоологического музея КГУ*. (3): 101–109.
68. Савченко Є. М. 1953. [Розділи: бурякова міль, буряковий клоп та мертвоїд, конюшиний довгоносик насіннієд, бурякова попелиця та ін.] В українському виданні підручника: Брянецв і Добронравова. Боротьба з шкідниками і хворобами сільгоспрослин. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
69. Савченко Є. М. 1953. Боротьба з шкідниками та хворобами польових культур. — У кн.: Довідник бригадира рілнничої бригади. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
70. Савченко Є. М. 1953. Календар заходів боротьби з шкідниками сільсько-господарських культур. — У кн.: Записна книжка агронома. Київ : Держсільгоспвидав УРСР.
71. Савченко Є. М. 1953. Кольоровий плакат «Знищуйте бурякового довгоносика». К.: Держсільгоспвидав УРСР.
72. Савченко Е. Н. 1954. Новые виды комаров-долгоножек из внеевропейских частей СССР. — *Труды Зоол. ин-та АН СССР*. 15: 182–198.
73. Савченко Е. Н. 1954. Об отличительных признаках личинок наиболее распространенных видов комаров-долгоножек. — *Зоол. журн. АН СССР*. 23(3): 616–636.
74. Савченко Є. М. 1954. Два нові види комарів-довгоногів із степової смуги СРСР. — *Збірник праць зоол. муз. АН УРСР*. (26): 87–94.
75. Савченко Е. Н. 1954. Новые виды комаров-долгоножек фауны СССР. — *Труды зоол. муз. КДУ им. Т.Г.Шевченка*. (4): 109–132.
76. Савченко Е. Н. 1954. Новые виды комаров-долгоножек из Таджикской ССР. — *Докл. АН Таджик. ССР*. (12): 47–51.
77. Савченко Е. Н. 1955. Два новых вида комаров-долгоножек с короткокрылыми самцами. — *Энтомол. обозр.* 34: 287–297.
78. Савченко Е. Н. 1955. Обзор палеарктических видов комаров-долгоножек из группы *Tipula aino* Al. — *Зоол. журн.* 34(4): 822–836.
79. Савченко Є. М. 1955. Норми витрати отрутохімікатів для боротьби з шкідниками сільськогосподарських культур культур. — Календар колгоспника на 1955 рік. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
80. Савченко Е. Н. 1956. О длиннокрылой форме *Tipula (Vestiplex) opilionimorpha* Sav. — *Энтомол. обозр.* 35(1): 124–129.
81. Савченко Е. Н. 1956в. Материалы к фауне комаров-долгоножек (Diptera, Tipulidae) Курильских островов. — *Труды Дальневосточного филиала АН СССР*, сер. зоол. 3(6): 173–180.
82. Савченко Е. Н. 1956. Предпосевное применение гексахлорана в борьбе с льняной блохой. Тез докл. на III конференции Всесоюзного энтомологического общества. Тбилиси.
83. Савченко Є. М. 1956. Огляд палеарктичних видів комарів-довгоногів з групи *Tipula juncea* Meig. — *Збірник праць зоол. муз. КДУ*. (5): 129–148. (Наук. зап. КДУ, 15 (3)).
84. Савченко Є. М. 1956. Захист рослин від шкідників і хвороб. — У кн.: «Заходи по забезпеченню максимального виходу сільськогосподарської продукції на 100 га землі в колгоспах Поліських районів УРСР. К.: Держсільгоспвидав УРСР. (Російською мовою: Савченко Е. Н. 1956. Защита растений от вредителей и болезней. В кн.: «Меры по обеспечению максимального выхода сельскохозяйственной продукции на 100 га земли в колхозах Полесских районов УССР М.: Сельхозгиз).
85. Савченко Є. М. 1956. Якісне визначення отрут для боротьби з шкідниками сільськогосподарських рослин. — Календар колгоспника на 1956 р. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
86. Савченко Є. М. 1956. Отрутохімікати-протруйники і техніка протруювання. — В кн.: За високоякісне насінництво. Київ : Блокнот агітатора.
87. Савченко Є. М. 1956. Отрутохімікати. — В кн.: Колгоспна виробнича енциклопедія. Т. II. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
88. Савченко Є. М. 1956. Фумігація ґрунту. — В кн.: Колгоспна виробнича енциклопедія. Т. II. К.: Держсільгоспвидав УРСР.

89. Савченко Є. М. 1956. Шкідники льону. — В кн.: Технічні культури. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
90. Савченко Є. М. 1956. Шкідники проса, чумизи і гречки. — В кн.: Круп'яні культури. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
91. Буцєрога М. М., Савченко Є. М. 1956. Кольоровий плакат «Хімія у сільському господарстві». К.: Держсільгоспвидав УРСР.
92. Савченко Е. Н., Любченко М. М. 1956. Борьба с вредителями плодового сада. Литературный сценарий полнометражного цветного фильма в 3 частях. К.: Студия научно-популярных фильмов.
93. Савченко Е. Н. 1957. Новые палеарктические *Pales Mg.* — *Энтомол. обозр.* 36(1): 211–223.
94. Савченко Е. Н. 1957. Два новых вида комаров-долгоножек с Северного Кавказа. — *Зоол. журн.* 36(10): 1493–1499.
95. Савченко Є. М., Савинський П. І. 1959. Шкідники і хвороби польових культур і боротьба з ними. Посібник для середньої школи. К.: Радянська школа.
96. Савченко Е. Н. 1960. Материалы по систематике палеарктических комаров-долгоножек подрода *Vestiplex Bezzi* рода *Tipula* L. — *Труды ВЭО.* 47: 143–216.
97. Савченко Е. Н. 1960. Материалы по фауне комаров-долгоножек. Научные результаты Китайско-Советских экспедиций 1955–1957 гг. в юго-западный Китай. — *Энтомол. обозр.* 39(4): 885–892.
98. Савченко Є. М. 1960. Випробування нових органосинтетичних отрутохімікатів на личинках шкідливих комарів-довгоногів. — *Тези доповідей на республіканській конференції Українського ентомологічного товариства.*
99. Савченко Є. М. 1960. Шкідники зернових культур. — У кн.: Довідник по апробації сільськогосподарських культур. Т. І. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
100. Савченко Є. М. 1960. Шкідники кормових, зернобобових та олійних культур. — У кн.: Довідник по апробації сільськогосподарських культур. Т. ІІ. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
101. Савченко Є. М. 1960. Шкідники і хвороби овочевих культур. Посібник для середньої школи. К.: Радянська школа.
102. Савченко Є. М., Плетнева Г. К. 1960. Нове в боротьбі з льоновою блохою. — *Труди І сесії УАСГН.* Київ.
103. Савченко Е. Н. 1961. О фауне комаров-долгоножек (Diptera, Tipulidae) Тувы. — *Зоол. журн.* 40(12): 1893–1896.
104. Савченко Е. Н. 1961. Комары-долгоножки (сем. Tipulidae). Подсемейство Tipulinae: род *Tipula* L (часть 1). М.—Ленинград: Издательство АН СССР: 487 с.— (Фауна СССР. Насекомые двукрылые, т. 2, вып. 3).
105. Савченко Є. М. 1961. Заходи боротьби з шкідниками сільськогосподарських рослин. — У кн.: Система ведення господарства в колгоспі ім. Сталіна. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
106. Савченко Є. М. 1961. Довідник по отрутохімікатах. — К.: Держсільгоспвидав УРСР.
107. Савченко Є. М. 1961. Боротьба з шкідниками сільськогосподарських рослин. — У кн.: Система ведення господарства в колгоспах Бородянського району. К.: Держсільгоспвидав УРСР.
108. Зиновьев Г. А., Савченко Е. Н. 1962. Комары-долгоножки (Diptera, Tipulidae) Амурско-Зейского междуречья и распределение их по ландшафтам. — *Энтомол. обозр.* 41(3): 554–571.
109. Савченко Є. М. 1963. Новый вид *Dactylolabis* O. — S. (Diptera, Limoniidae) з Криму. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (1): 129–132.
110. Савченко Є. М. 1963. До поширення та біології палеарктичних комарів-довгоногів *Tipula* (Savtchenkia) benesignata Mnnhs. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (9): 1258–1261.
111. Савченко Е. Н. 1964. Комары-долгоножки (сем. Tipulidae). Подсемейство Tipulinae: род *Tipula* L (часть 2). М.—Ленинград: Наука: 503 с.— (Фауна СССР. Насекомые двукрылые, т. 2, вып. 4).
112. Савченко Е. Н. 1964. Комары-долгоножки рода *Tipula* L. (Diptera, Tipulidae) в фауне СССР и сопредельных стран. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора биологических наук. Киев. С. 1–30.
113. Савченко Є. М. 1964в. Новый вид *Tipula* (Savtchenkia) benesignata Mnnhs. з групи “*Livida*”. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (9): 1258–1261.

114. Савченко Е. Н. 1964. К таксономии комаров-долгоножек *Pales impigra* (Al.) и *P. pleuromaculata* (Al.) (Diptera, Tipulidae). — *Энтомол. обозр.* 43(4): 890–893.
115. Савченко Е. М. 1964. Комарі-довгоноги (Diptera — Tipulidae), нові для фауни Далекého Сходу СРСР. — *Праці Ін-ту зоології АН УРСР*. 20: 180–192.
116. Савченко Е. Н. 1964. Комары-долгоножки (Diptera, Tipulidae) в фауне высокогорья Большого Кавказа в Грузии. — В кн.: Фауна высокогорья Большого Кавказа в пределах Грузии. Тбилиси: 87–90.
117. Савченко Е. М. 1965. Преімагінальні фази розвитку комара-довгонога *Tipula* (Savtchenkia) *odontostyla* Sav. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (1): 124–127.
118. Савченко Е. М. 1965. До систематики і поширення «*Limonia*» *ladogensis* Lack. (Diptera, Limoniidae). — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (3): 382–385.
119. Савченко Е. М. 1965. Комарі-лімоніїди з роду *Limonia* Mg. (Diptera, Limoniidae), нові для фауни європейської частини СРСР. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (9): 1240–1243.
120. Савченко Е. Н. 1965. Новый вид комара-долгоножки (Diptera, Tipulidae) из Магадана. — В кн.: Новые и малоизвестные виды фауны Сибири : 29–32.
121. Савченко Е. М. 1965. Новый вид комара-довгонога (Diptera, Tipulidae) з групи «*himalayensis*». — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (11): 1532–1525.
122. Коваль Е. З., Савченко Е. М. 1965. Нові для України ентомофільні гриби на комарах-довгоногах і лімоніідах. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (12): 1645–1647.
123. Чернов Ю. И., Савченко Е. Н. 1965. Экология и преімагінальные фазы развития арктического *Tipula* (Pterelachisus) *carinifrons* Holm. (Diptera, Tipulidae). — *Зоол. журн.* 44(5): 777–779.
124. Савченко Е. М. 1966. Матеріали до фауни комарів-довгоногів (Diptera, Tipulidae) Українських Карпат. — В кн.: Комахи Українських Карпат і Закарпаття. Республіканський міжвідомчий збірник, сер. Проблеми зоології: 104–122.
125. Савченко Е. Н. 1966. О распространении, экологии и преімагінальных фазах развития комара-долгоножки *Tipula* (Mediotipula) *bidens* Bergr. (Diptera, Tipulidae). — *Энтомол. обозр.* 45(2): 286–293.
126. Савченко Е. М. 1966. Новый далекосхідний вид *Tipula* L. з групи “*irrorata*”. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (8): 1092–1094.
127. Савченко Е. М. 1966. Комарі-довгоноги. — К.: Наук. думка: 551 с. (Фауна України. 14 (1)).
128. Савченко Е. М. 1966. Екологія та преімагінальні фази розвитку комара-довгонога *Tipula* (Savtchenkia) *goriziensis* Str. (Diptera, Tipulidae). — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (10): 1358–1361.
129. Савченко Е. Н. 1966. Матеріали к фауне комаров-долгоножек (Diptera, Tipulidae) юга Магаданской области. — В кн.: Энтомофауна лесов Курильских островов, полуострова Камчатки и Магаданской области. М.—Ленинград: 90–96.
130. Savchenko E. N. 1966. Two new eastpalearctic species of *Nephrotoma* Melg. (Diptera, Tipulidae). — *Bonn. zool. Beitr.* (3/4): 260–264.
131. Савченко Е. Н., Криволуцкая Г. О. 1966. О комарах-долгоножках (Diptera, Tipulidae) Курильских островов. — В кн.: Энтомофауна лесов Курильских островов, полуострова Камчатки и Магаданской области. М.—Ленинград: Наука: 45–58.
132. Луппова Е. П., Савченко Е. Н. 1966. Комары-долгоножки (Diptera, Tipulidae) Таджикистана. — В кн.: Фауна и зоогеография насекомых Средней Азии. Душанбе: 178–223.
133. Савченко Е. Н. 1967. Новый викопний вид комара-лімоніїди (Diptera, Limoniidae) з балтійського янтарю. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б, геологія, геофізика, хімія та біологія.* (5): 469–473.
134. Савченко Е. Н. 1967. Преімагінальные фазы развития и систематическое положение комара-долгоножки *Tipula* (? subgen.) *decipiens* Cz. (Diptera, Tipulidae). — *Вестн. зоол.* (3): 22–28.
135. Савченко Е. Н. 1967. Филлолабис (Phyllolabis O. S.) — новый для СССР род комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (4): 16–21.
136. Савченко Е. Н., Виолович Н.А. 1967. Обзор комаров-долгоножек (Diptera, Tipulidae) Тувы. — *Annales zool. Warsz* 25 (4): 317–365.
137. Коваль Е. З., Савченко Е. М. 1967. Цікаві гифальні гриби на комарах-довгоногах з Української РСР. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б, геологія, геофізика, хімія та біологія.* (9): 842–844.

138. Mannheims B., Savtschenko E. 1967. Ergebnisse der zoologischen Forschungen von Dr. Z.Kaszab in der Mongolei. 105. Tipulidae. — *Reichenbachia*. 17: 147–156.
139. Савченко Є. М. 1968. Комарі-довгоноги (Diptera, Tipulidae) нові для фауни СРСР. — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б (5): 469–471.
140. Савченко Є. М. 1968. Новий вид комара-довгонога (Diptera, Tipulidae) з групи *Tipula* (*Yamatotipula*) *caesia* Schumm. — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б (8): 766–768.
141. Савченко Е. Н. 1968. Новый вид комара-долгоножки (Diptera, Tipulidae) из Грузинской ССР. — *Вестн. зоол.* (5): 29–32.
142. Савченко Е. Н. 1968. О новом виде комара-долгоножки (Diptera, Tipulidae) с Камчатки. — *Зоол. журн.* 47(10): 1567–1570.
143. Савченко Е. Н. 1968. Новые и малоизвестные виды комаров-долгоножек (Diptera, Tipulidae) Закавказья. — *Энтомол. обозр.* 47(4): 912–936.
144. Савченко Є. М., Запольська Т. І. 1968. Нові екстразональні місцезнаходження бореальнійських видів комарів-довгоногів (Diptera, Tipulidae) на східноєвропейській низині. — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б (6): 574–576.
145. Второв П. П., Савченко Е. Н. 1968. Преимагинальные фазы развития трех видов подрода *Vestiplex* Bezzi (Diptera, Tipulidae) с высокогорий Тянь-Шаня. — *Вестн. зоол.* (1): 45–63.
146. Савченко Е. Н. 1969. Новая *Sinotipula* Al. (Diptera, Tipulidae) з високорі'їв Середньої Азії. — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б. (7): 653–655.
147. Савченко Е. Н. 1969. Таксономический статус, географическое распространение и внутривидовая структура комара-лимонииды дактилолабиса аберранс — *Dactilolabis aberrans* Sav. (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (6): 36–45.
148. Савченко Е. Н. 1969. Про кількох маловідомих видів комарів-довгоногів (Diptera, Tipulidae) Закавказья. — 36. праць зоол. муз. (33): 51–60.
149. Савченко Е. Н. 1969. Новый субарктичный вид комара-лимонииды з роду *Austrolimnophila* Al. (Diptera, Limoniidae). — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б. (12): 1117–1120.
150. Савченко Е. Н. 1969. Сем. *Cylindrotomidae* — цилиндротомиды. — В кн.: *Определитель насекомых европейской части СССР. Том V. Двукрылые, блохи. Часть 1.* — Ленинград: Наука: 58–59. (English translation: Savchenko E. N. 1988. Family *Cylindrotomidae*. In: Beibienko, G. Y. (Ed.), *Key to the insects of the European part of the USSR. Vol. 5. Diptera and Siphonaptera. Part 1.* Smithsonian Inst. Libr. & Nat. Res. Found. Washington DC. : 72–74).
151. Савченко Е. Н. 1969. Сем. Tipulidae — долгоножки. — *Там же*: 59–86. (English translation: Savchenko E. N. 1988. Family Tipulidae. Idem : 75–118).
152. Савченко Е. Н. 1969. Сем. Limoniidae (Limnobiidae) — лимонииды. — *Там же*: 86–112. (English translation: Savchenko E. N. 1988. Family Limoniidae (Limnobiidae). Idem : 119–163).
153. Савченко Е. Н. 1970. Дополнения к фауне комаров-долгоножек (Diptera, Tipulidae) Южных Курил. — *Энтомол. обозр.* 49. (1): 108–123.
154. Савченко Є. М. 1970. Комари-довгоноги з групи *Tipula* (*Lunatipula*) *zarnigor* Sav. (Diptera, Tipulidae). — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б. (4): 371–373.
155. Савченко Є. М. 1970. Виявлення стеноптерної форми комара-лімоніїди *Dicranomyia complicata* de Meijere (Diptera, Limoniidae). — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б. (5): 466–469.
156. Савченко Є. М. 1970. Нові підрид і вид комарів-лімоніїд з роду *Dicranoptycha* O.S. (Diptera, Limoniidae). — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б. (6): 563–566.
157. Савченко Е. Н. 1971. Материалы к фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) СССР. Подсемейство Eriopterinae, род *Arctosopora* Al. — *Вестн. зоол.* (1): 12–17.
158. Савченко Е. Н. 1971. Новый короткокрылый вид комара-лимонииды рода *Dactilolabis* O.S. (Diptera, Limoniidae) из Высокогорий Монголии. — *Энтомол. обозр.* 50. (1): 163–166.
159. Савченко Е. Н. 1971. Об обнаружении комаров-танидерид (Diptera, Tanyderidae) в Монголии. — *Энтомол. обозр.* 50. (1): 167–170.
160. Савченко Є. М. 1971. Нові палеоарктичні види комарів-лімоніїд (Diptera, Limoniidae). I. Під *Prionolabis* O.S. — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б (8): 754–756.
161. Савченко Є. М. 1971. Нові палеоарктичні види комарів-лімоніїд (Diptera, Limoniidae). II. Під *Antocha* O.S. — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б. (9): 855–857.
162. Савченко Є. М. 1971. Нові палеоарктичні види комарів-лімоніїд (Diptera, Limoniidae). III. Під *Gonempeda* Al. — *Доповіді АН УРСР*, сер. Б. (10): 949–950.

163. Савченко Є. М. 1971. Доповнення до фауни комарів-довгоногів (Diptera, Tipulidae) Магаданської області РРСФР. — 36. праць зоомуз. (34): 58–59.
164. Савченко Є. М. 1971. Нотатки про типулоїдних (Diptera, Tipuloidea) Палеоарктики. — 36. праць Зоол. музею (Ин-т зоології АН УРСР). (34): 53–58.
165. Савченко Е. Н. 1971. Афрוליмнофила (Afrolimnophila Al.) новый для палеоарктической фауны подрод комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (6): 10–16.
166. Савченко Е. Н. 1971. Новый вид *Astrolimnophila* Al. (Diptera, Limoniidae) из Таджикистана. — *Докл. АН Таджикск. ССР*, 4(6): 58–60.
167. Савченко Є. М. 1972. Нові палеарктичні види комарів-лімоніід (Diptera, Limoniidae). IV. Рід *Dicranota* Ztt. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (2): 182–184.
168. Савченко Є. М. 1972. Палеарктичні комари-лімонііди (Diptera, Limoniidae). підроду *Cladolipes* Lw. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (5): 466–470.
169. Савченко Є. М. 1972. Нові палеарктичні види комарів-лімоніід (Diptera, Limoniidae). V. Рід *Cheilotricha* Rossi. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (6): 560–562.
170. Савченко Е. Н. 1972. Комары-лимонииды (Diptera, Limoniidae), собранные советско-монгольскими экспедициями 1967–1969 гг. — *Насекомые Монголии*. Л.: Наука. 1: 721–738.
171. Савченко Е. Н. 1972. Дополнения к фауне комаров-долгоножек (Diptera, Tipulidae) Монголии. — *Насекомые Монголии*. Л.: Наука. 1: 739–740.
172. Савченко Е. Н. 1972. Материалы к фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) СССР. Подсемейство Eriopterinae, род *Mesocyrphona* O. S. — *Вестн. зоол.* (5): 26–33.
173. Савченко Е. Н. 1972. Некоторые новые виды рода Erioptera (Diptera, Limoniidae). — *Зоол. журн.* 51(9): 671–681.
174. Савченко Е. Н. 1972. Новые подроды и виды рода *Gonomyia* (Diptera, Limoniidae). — *Зоол. журн.* 51(9): 1329–1341.
175. Савченко Є. М., Сагдієва П. Д. 1972. Новий далекосхідний вид комара-довгонога з групи *Tipula* (Lunatipula) *fascipennis* Mg. (Diptera, Tipulidae). — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (1): 83–86.
176. Савченко Е. Н., Виолович Н. А., Нарчук Э. П. 1972. Обзор комаров-долгоножек (Diptera, Tipulidae) Алтая. — *Энтомол. обозр.* 51(1): 74–95.
177. Mannheims B., Savtschenko E. 1973. Ergebnisse der zoologischen Forschungen von Dr. Z.Kaszab in der Mongolei. 303. Tipulidae (Diptera). II. — *Folia entomolog. Hung. (S.N.)*, Suppl. 26: 157–186.
178. Mannheims B., Savtschenko E. 1973. Ergebnisse der zoologischen Forschungen von Dr. Z.Kaszab in der Mongolei. 304. Limoniidae (Diptera). — *Annls hist.-nat. Mus. natn. hung.*, 65: 267–269.
179. Савченко Е. Н. 1973. Комары-долгоножки семейства Tipulidae: Подсем. Tipulinae (окончание) и Flabiferrinae. — Л.: Наука. 1–282. (Фауна СССР. Насекомые двукрылые. 2 (5)).
180. Савченко Е. Н. 1973. Новый вид комара-лимониіди (Diptera, Limoniidae) з групи *Paradelphomyia* (Oxyrhyza) *nipponensis* Al. — *Доповіді АН УРСР, 1973, Сер. Б.* (3): 280–282.
181. Савченко Є. М. 1973. Поширення і новий вид-двійник комара-лімонііди з групи *Phylidorea* (s. str.) *ferruginea* (Mg.) (Diptera, Limoniidae) — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (4): 371–374.
182. Савченко Е. Н. 1973. Новые и малоизвестные палеарктические виды комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). Роды *Ormosia* Rond. и *Scleroprocta* Edw. — *Энтомол. обозр.* 52(3): 440–462.
183. Савченко Є. М. 1973. Нові види комарів-лімоніід (Diptera, Limoniidae) з півдня СРСР. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (6): 568–571.
184. Савченко Є. М. 1973. Доповнення до фауни комарів-довгоногів (Diptera, Tipulidae) Закавказзя. — *Збірн. праць зоологічного музею (АН УРСР)*: 29–38.
185. Савченко Є. М. 1973. Два нові види комарів-лімоніід (Diptera, Limoniidae) з Українських Карпат. — *Збірн. праць зоологічного музею (АН УРСР)*: 38–42.
186. Савченко Е. Н. 1974. Палеарктические виды комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) из группы *Ilisia maculata* (Meigen, 1804). — *Зоол. журн.* 53(3): 473–477.
187. Савченко Є. М. 1974. Два нові види комарів-лімоніід (Diptera, Limoniidae) з гір Середньої Азії. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (5): 470–473.

188. Савченко Е. Н. 1974. Новые палеоарктические виды комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). VI. Роды *Dicranomyia* Steph. и *Rhipidia* Mg. — *Вестн. зоол.* (4): 65–72.
189. Savtschenko E. N. 1974. Dipteren aus der Mongolischen Volksrepublik. Ergebnisse der Mongolisch-Deutschen Biologischen Expeditionen seit 1962. Nr. 65. — *Mitt. zool. Mus. Berlin.* 50: 223–232.
190. Савченко Є. М. 1974. Палеарктичні види комарів-лімоніїд (Diptera, Limoniidae) з групи *Cheilotrichia* (s. str.) *exigua* Lack. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (10): 942–946.
191. Савченко Е. Н. 1974. Новые палеоарктические виды комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). VII. Роды *Dicranoptycha* O. S., *Orimarga* O. S. и *Thaumastoptera* Mik. — *Вестн. зоол.* (6): 31–36.
192. Савченко Е. Н. 1974. Второй вид комаров-танидерид (Diptera, Tanyderidae) из советской Средней Азии. — *Зоол. журн.* 53 (12): 1892–1894.
193. Савченко Є. М., Пархоменко С. І. 1974. До фауни комарів-лімоніїд (Diptera, Limoniidae) Туркменської РСР. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (11): 1048–1051.
194. Савченко Є. М. 1975. До таксономії та географічного поширення комара-лімоніїди *Dicranoptycha* (*Ulugbekia*) *mirabilis* Sav. (Diptera, Limoniidae). — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (11): 1040–1043.
195. Савченко Є. М., Томов В. 1975. Новый вид ормозії (Diptera, Limoniidae) з Болгарії. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (10): 948–950.
196. Савченко Е. Н. 1976. Новый вид *Ormosia* (Diptera, Limoniidae) с Северо-Западного Кавказа. — *Зоол. журн.* 55(2): 304–306.
197. Савченко Е. Н. 1976. Новые и малоизвестные виды рода *Paradelphomyia* Al. (Diptera, Limoniidae) с Северо-Западного Кавказа. — *Зоол. журн.* 55(3): 387–394.
198. Савченко Є. М. 1976. *Molophilus* (s.str.) *ermolenkoi* Sav., новий вид комарів-лімоніїд (Diptera, Limoniidae) з Українських Карпат. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (4): 563–564.
199. Савченко Е. Н. 1976. Новые и малоизвестные виды палеарктических комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). II. Подсем. Eriopterinae, род *Molophilus* Curt. — *Энтомол. обзор.* 50(2): 438–451. (English translation: *Ent. Rev.* 55(2): 126–136).
200. Савченко Є. М. 1976д. До фауни комарів-лімоніїд (Diptera, Limoniidae) СРСР. I. Рід *Elephantomyia* O. S. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (5): 466–470.
201. Савченко Є. М. 1976е. Про виявлення у фауні СРСР комарів-лімоніїд (Diptera, Limoniidae) з підроду *Palaeogonomyia* Meunier роду *Rhabdomastix* Skuse. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (6): 561–564.
202. Савченко Е. Н., Криволуцкая Г. О. 1976. Комары-лимонииды (Diptera, Limoniidae) Южных Курил и Южного Сахалина. — К.: Наукова думка. 160 с.
203. Starę J., Savtshenko E. N. 1976. Eine neue Limonia — Art aus der Krim und vom Kaukasus (Diptera, Limoniidae). — *Acta ent. bohemoslov.* 73(3): 183–186.
204. Савченко Е. Н. 1977. К фауне гидро- и гелобионтных комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) заповедника “Кедровая падь” и некоторых других районов Южного Приморья. — *Труды Биолого-почвенного ин-та ДВНЦ АН СССР.* 45 (148): 88–108.
205. Савченко Е. Н. 1977. К фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Чукотки и сопредельных районов Восточной Сибири. — *Труды Биолого-почвенного ин-та ДВНЦ АН СССР.* 46 (149): 75–92.
206. Савченко Е. Н. 1977. Нові рід і вид комарів-лімоніїд (Diptera, Limoniidae) з Далекого Сходу СРСР. — *Доповіді АН УРСР, сер. Б.* (6): 564–568.
207. Савченко Е. Н. 1978. К фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Северных Курил. — В кн.: Систематика и биология пресноводных организмов: 63–68. (*Труды Биолого-почвенного ин-та ДВНЦ АН СССР.* 49 (152)).
208. Савченко Е. Н. 1978. Палеарктические виды комаров-лимониид из подрода *Archilimnophila* Al. рода *Austrolimnophila* Al. (Diptera, Limoniidae). — *Доклады АН УССР. Сер. Б.* (4): 378–381.
209. Савченко Е. Н. 1978. Новые и малоизвестные виды палеарктических комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). III. Подсем. Eriopterinae, род *Molophilus* Curt. — *Энтомол. обзор.* 57(2): 399–415. (English translation: *Ent. Rev.* 57(2): 280–292).
210. Савченко Е. Н. 1978. Новые для фауны СССР виды комаров-долгоножек из рода *Stenophora* Mg. (Diptera, Limoniidae). — *Доклады АН УССР, сер. Б.* (6): 567–570.

211. Савченко Е. Н. 1978. Новый вид *Arctotipula* (Diptera, Tipulidae) с востока СССР. — *Доклады АН УССР, сер. Б.* (7): 656–659.
212. Савченко Е. Н. 1978. Новые и малоизвестные виды и подвиды комаров семейства Limoniidae (Diptera) фауны СССР. I. Род *Pedicia*, подрод *Crunobia*. — *Зоол. журн.* 57. (5): 700–713.
213. Савченко Е. Н. 1978. Новые и малоизвестные виды комаров семейства Limoniidae (Diptera) фауны СССР. 2. Номинативный подрод рода *Dactylolabis*. — *Зоол. журн.* 57. (8): 1175–1188.
214. Савченко Е. Н. 1978. Дополнения к фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Северного Тянь-Шаня. — *Вестн. зоол.* (5): 40–49.
215. Савченко Е. Н. 1978. Замещение названия. — *Вестн. зоол.* (5): 49.
216. Савченко Е. Н., Пархоменко С. И. 1978. К фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Северного Тянь-Шаня. — *Вестн. зоол.* (1): 29–34.
217. Savtshenko E. N., Theischinger G. 1978. Die Arten der Tipula (Lunatipula) recticornis Gruppe (Diptera: Tipulidae). — *Bull. zool. Mus. ? Univ. van Amsterdam.* 6(16): 117–128.
218. Савченко Е. Н. 1979. Новые виды комаров-лимониид рода *Limonia* Mg. (Diptera, Limoniidae) из СССР. — *Энтомол. обзор.* 58(1): 153–160.
219. Савченко Е. Н. 1979. Комары-танидериды (Diptera, Tanyderidae) фауны СССР. — *Доклады АН УССР, сер. Б.* (1): 74–77.
220. Савченко Е. Н. 1979. Новый подрод и новый вид комаров-лимониид из рода *Neolimnomyia* Seguy (Diptera, Limoniidae). — *Доклады АН УССР, сер. Б.* (6): 484–487.
221. Савченко Е. Н. 1979. Комары-лимонииды из рода *Molophilus* Curt. (Diptera, Limoniidae), новые для фауны СССР. — *Доклады АН УССР, сер. Б.* (8): 683–687.
222. Савченко Е. Н. 1979. Дополнения и исправления к фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Южных Курил и Южного Сахалина. — *Вестн. зоол.* (1): 23–29.
223. Савченко Е. Н. 1979. Новый вид *Dicranota* рода (Diptera, Limoniidae) из Юго-Западного Закавказья. — *Зоол. журн.* 58. (9): 1422–1425.
224. Sawtschenko E. N. 1979. Phylogenie und Systematik der Tipulidae (Diptera). [Перевод Б. Теовальда и Г. Тейшингера]. — *Tijdscht. Ent.* 22: 91–126.
225. Савченко Е. Н. 1979. Два новых вида кавказских комаров-лимониид из подсемейства Eriopterinae (Diptera, Limoniidae). — *Доклады АН УССР, сер. Б.* (9): 771–775.
226. Савченко Е. Н. 1979. Дальневосточные виды комаров-долгоножек из рода *Dolichopeza* Curt. (Diptera, Limoniidae). — В кн.: Наземные членистоногие Дальнего Востока.: 108–116.
227. Савченко Е. Н. 1979. К фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Чукотского полуострова. — *Доклады АН УССР, сер. Б.* (12): 1054–1057.
228. Савченко Е. Н. 1980. Два новых для палеарктики рода комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) и два новых вида этих родов. — *Вестн. зоол.* (1): 17–25.
229. Савченко Е. Н. 1980. Новые и малоизвестные виды комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) с Заилийского Алатау. — *Энтомол. обзор.* 59(2): 391–403.
230. Савченко Е. Н. 1980. Два новых вида гономий (Diptera, Limoniidae) из советской Средней Азии. — *Вестн. зоол.* (3): 36–41.
231. Савченко Е. Н. 1980. К фауне комаров-долгоножек (Diptera, Tipulidae) СССР. Подсемейство Dolichopezinae. Род *Oropeza* Needh. — *Таксономия насекомых Дальнего Востока.* Владивосток: 109–114.
232. Савченко Е. Н. 1980. К диагностике и распространению комара-лимонииды *Arctosopora forcipata* (Lundström) (Diptera, Limoniidae). — *Фауна пресных вод Дальнего Востока.* Владивосток: 110–112.
233. Савченко Е. Н., Пархоменко С. И. 1980. Дополнительные данные к фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Чукотки. — *Фауна пресных вод Дальнего Востока.* Владивосток: 105–109.
234. Савченко Е. Н. 1981. Три новых вида комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) из СССР. — *Вестн. зоол.* (1): 22–29.
235. Савченко Е. Н. 1981. О систематическом положении комара-лимонииды *Chionea crassipes* Boh. (Diptera, Limoniidae) в пределах рода. — *Вестн. зоол.* (2): 74–76.
236. Савченко Е. Н. 1981. Новый для фауны СССР вид комара-долгоножки — *Tipula* (Platytipula) demarcata (Brunetti, 1912). — *Вестн. зоол.* (3): 10.

237. Савченко Е. Н. 1981. Новый для фауны СССР вид комара-долгоножки – *Tipula* (Savtchenka) koreana (Alexander, 1935). – *Вестн. зоол.* (3): 10.
238. Савченко Е. Н. 1981. Новый для фауны СССР вид рода *Nephrotoma* – *N. daisensis* Alexander, 1935. – *Вестн. зоол.* (3): 77.
239. Савченко Е. Н. 1981. *Antocha* (Proantocha) serricauda Al. – новый для фауны СССР вид комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). – *Вестн. зоол.* (4): 50.
240. Савченко Е. Н. 1981. Новые для фауны Туркмении виды комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). – *Вестн. зоол.* (5): 91.
241. Савченко Е. Н. 1981. Два новых кавказских вида рода *Erioptera* (Diptera, Limoniidae). – *Зоол. журн.* 60(10): 1588–1589.
242. Савченко Е. Н. 1981. *Idiocera* (s. str.) laterospina Al. – новый для фауны СССР вид комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). – *Вестн. зоол.* (6): 66.
243. Савченко Е. Н. 1981. Сем. Tipulidae – комары-долгоножки, или кораморы. В кн.: Насекомые и клещи – вредители сельскохозяйственных культур. Том IV. Перепончатокрылые и двукрылые. Л.: Наука: 57–63.
244. Савченко Е. Н. 1981. Сем. Limoniidae – комары-лимонииды. В кн.: Насекомые и клещи – вредители сельскохозяйственных культур. Том IV. Перепончатокрылые и двукрылые. Л.: Наука: 64.
245. Савченко Е. Н. 1982. Что такое *Gnophomyia tripudians* Bergroth, 1891 (Diptera, Limoniidae). – *Вестн. зоол.* (1): 75.
246. Савченко Е. Н. 1982. К синонимии палеарктических комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). – *Вестн. зоол.* (2): 62.
247. Савченко Е. Н. 1982. Новая псилоконопа (Diptera, Limoniidae) из Западной Сибири. – *Вестн. зоол.* (2): 70–72.
248. Савченко Е. Н. 1982. К распространению комара-лимонииды *Atypophthalmus inustus* (Mg.) (Diptera, Limoniidae). – *Вестн. зоол.* (4): 62.
249. Савченко Е. Н. 1982. Замена названия в семействе комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). – *Вестн. зоол.* (4): 81.
250. Савченко Е. Н. 1982. К систематике и синонимии комаров-лимониид *Limnophila posthabita* и *L. tetrasticta* (Diptera, Limoniidae). – *Вестн. зоол.* (5): 80–83.
251. Савченко Е. Н. 1982. Комари-лімоніїди (підродина еріоптерини). – К.: Наукова думка: 1–335. (Фауна України. 14(3)).
252. Савченко Е. Н., Рыбин С. Н. 1982. К фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Алайского хребта. – *Энтомолог. обозр.* 61(2): 392–403.
253. Савченко Е. Н. 1983. Комары-долгоножки семейства Tipulidae: Общая часть и начало систематической части подсем. Dolichopezinae; подсем. Tipulinae (начало). – Л.: Наука: 1–585. (Фауна СССР. Насекомые двукрылые. 2(1–2)).
254. Савченко Е. Н. 1983. Три новых вида комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) фауны СССР. – *Вестн. зоол.* (1): 13–20.
255. Савченко Е. Н. 1983. Новый подвид *Molophilus* (Diptera, Limoniidae) из Армении. – *Вестн. зоол.* (1): 52.
256. Савченко Е. Н. 1983. Новые данные о распространении некоторых комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) в СССР. – *Вестн. зоол.* (1): 84.
257. Савченко Е. Н. 1983. *Gonomyia rappaosa* sp.n. (Diptera, Limoniidae) из Армянской ССР. – *Зоол. журн.* 62. (4): 643–645.
258. Савченко Е. Н. 1983. Комары-лимонииды (Diptera, Limoniidae) из группы *Ilisia* (Parilisia) fausta (Al.) в фауне Советской Средней Азии. – *Вестн. зоол.* (4): 3–8.
259. Савченко Е. Н. 1983. Новый для фауны Украины *Molophilus* (Diptera, Limoniidae). – *Вестн. зоол.* (5): 31.
260. Савченко Е. Н. 1983. Комары-лимонииды Южного Приморья. – К.: Наукова думка: 1–156.
261. Савченко Е. Н., Пархоменко С. И. 1983. Новый полиморфный вид *Paradicranota* (Diptera, Limoniidae) с Северо-Западного Кавказа. – *Зоол. журн.* 62. (9): 1353–1358.
262. Савченко Е. Н. 1984. Новый подвид *Ilisia* (Diptera, Limoniidae) из Крыма. – *Вестн. зоол.* (1): 88.

263. Савченко Е. Н. 1984. Новый для фауны СССР подрод комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (2): 7.
264. Савченко Е. Н. 1984. К фауне типулоидных (Diptera, Tipuloidea) острова Беринга. — *Вестн. зоол.* (2): 7.
265. Савченко Е. Н. 1984. Палеарктические виды комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) из группы *Dicranomyia* (s. str.) *goritiensis* (Mik.). — В кн.: Таксономия и зоогеография насекомых: Сб. науч. трудов. К.: 95–102.
266. Савченко Е. Н. 1984. Новый для фауны Украины вид комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (5): 70.
267. Савченко Е. Н., Плющ И. Г. 1984. К фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Гиссарского хребта. I. — *Энтомол. обозр.* 63. (1): 166–185.
268. Савченко Е. Н. 1985. К распространению комара-лимонииды *Austrolimnophila* (*Austrolimnophila*) *harperi* Al. (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (3): 40.
269. Савченко Е. Н., Плющ И. Г. 1985. К фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Гиссарского хребта. II. — *Энтомол. обозр.* 64. (3): 616–625.
270. Савченко Е. Н. 1985. Комары-лимонииды (подсемейство лимониини). — К.: Наукова думка: 1–180. (Фауна України. 14(4)).
271. Савченко Е. Н. 1986. Три новых вида комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) фауны СССР. — *Вестн. зоол.* (1): 29–35.
272. Савченко Е. Н. 1986. К распространению комара-лимонииды *Erioptera* (s. str.) *cornuta* Sav. (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (2): 75.
273. Савченко Е. Н. 1986. Комары-лимонииды (общая характеристика, подсемейства педицины и гексатомины). — К.: Наукова думка: 1–380. (Фауна Украины. 14 (2)).
274. Савченко Е. Н. 1986. Палеарктические комары-лимонииды из группы “*Nigronotata*” рода *Phelidorea* (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (5): 20–26.
275. Савченко Е. Н. 1986. Два новых для фауны СССР вида комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (5): 87.
276. Савченко Е. Н. 1987. Новый вид рода *Gonomyia* (Diptera, Limoniidae). — *Зоол. журн.* 66. (2): 304–307.
277. Савченко Е. Н. 1987. Новый для СССР вид комаров-лимониид — *Liminia messaurea* Mendl. (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (6): 78.
278. Савченко Е. Н. 1987. *Idiopyga Savtshenko* nom. n. (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (6): 81.
279. Савченко Е. Н., Кандыбина М. Н. 1987. Limoniidae. — В кн.: Кандыбина М. Н., Ланцов В. И., Савченко Е. Н. *Каталог типовых экземпляров в коллекции Зоологического института Академии наук СССР. Насекомые двукрылые (Diptera). № 3. Семейства Tanyderidae, Trichoceridae, Limoniidae, Tipulidae.* Ленинград : Зоол. ин-т АН СССР: 8–20.
280. Савченко Е. М., Кандыбина М. Н. 1987. Tipulidae. — *Там же*: 21–61.
281. Савченко Е. Н. 1988. Новые для фауны Киргизии комары-лимонииды (Diptera, Limoniidae). — *Вестн. зоол.* (1): 50.
282. Савченко Е. Н. 1988. Новый вид комара-долгоножки (Diptera, Tipulidae) из Восточной Якутии. — *Вестн. зоол.* (3): 19–22.
283. Савченко Е. Н. 1989. Комары-лимонииды фауны СССР. — К.: Наукова думка : 380 с.
284. Савченко Е. Н., Плющ И. Г., Рыбин С. Н. 1991. Новые данные о фауне комаров-лимониид (Diptera, Limoniidae) Кыргызстана. — *Энтомол. обозр.* 70 (3): 686–693.
285. Savchenko E. N., Oosterbroek P., Stary J. 1992. Family Limoniidae. — *Catalogue of Palaearctic Diptera. Volume 1. Trichoceridae–Nimphomyiidae.* Budapest : Hungarian Natural History Museum: 183–369.